

УДК: 378:37.091.12.011.3

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мехед О. Б. Ольга Борисівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри біології
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-9485-9139

У статті розглядається актуальна проблема формування духовних цінностей серед майбутніх вчителів біології та основ здоров'я під час їхньої підготовки у закладах вищої освіти. Основний акцент робиться на тому, яким чином освітні інститути можуть сприяти розвитку особистісних якостей, моральних цінностей та професійних компетенцій у майбутніх педагогах. У статті аналізуються різні підходи та методи, що застосовуються в освітньому процесі з метою виховання в учнів толерантності, відповідальності, культури мислення та етичних принципів. Зокрема, розглядаються методи активного навчання, інтерактивні форми роботи, застосування ігрових технологій та педагогічних інновацій для формування цих цінностей серед студентів. Також у статті освітлюється роль викладачів у цьому процесі та їхня взаємодія зі студентами, щоб стимулювати їх до саморозвитку та внутрішнього зростання. Наголошується на важливості позитивного педагогічного прикладу та взаємовідносин у навчальному середовищі для успішного формування духовних цінностей. Використання системного підходу у процесі підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до виконання функцій освіти з метою формування духовних цінностей означало аналізування цього процесу як динамічної системи, що є частиною системи професійної підготовки майбутніх біологів. Використання системного підходу сприяло створенню цілісної моделі підготовки, виявленню її складових та їх взаємозв'язків, а також ідентифікації головних факторів та умов функціонування в змінних умовах середовища і здійсненню цілеспрямованої і систематичної корекції. Системний підхід, який є одним з універсальних у педагогічних дослідженнях, дозволив отримати узгоджене та інтегроване уявлення про вивчене явище. Застосування синергетичного підходу у підготовці майбутніх вчителів біології дозволило сформулювати стратегічні цілі їхньої підготовки до виконання функцій освіти для духовного розвитку відповідно до завдань суспільного прогресу. Створення духовно-моральних цінностей у молоді є найважливішим завданням будь-яких навчальних установ. Сучасна Україна потребує сильного потенціалу високодуховної молоді, яка б могла активно приносити користь нашій державі. Зміни у різних сферах суспільства безпосередньо пов'язані з духовною культурою та ціннісними установками кожної особистості. Від інтересів, потреб, мотивів та важливості цінностей залежить напрямок діяльності людини. Цілісне розуміння світу, культури та людини можливе завдяки звільненню від обмеженості предметності, зануренню аспектів педагогічної діяльності у сутність та культурний контекст. Вимоги освітніх стандартів для майбутніх вчителів повинні відображати соціокультурну сучасну педагогічну конструкцію, спрямовану на адекватне відображення нової картини світу з її фундаментальними принципами антропоцентризму, гуманізму та варіативності соціально-історичних перспектив. Необхідно розуміти, що високий рівень педагогічних знань і розвиненість системи професійних якостей є ключовими факторами професіоналізму та майстерності вчителя. Проте, професійне формування майбутнього вчителя має бути розглянуте в контексті його особистісного розвитку.

Ключові слова: духовні цінності, виховання, майбутні вчителі, освіта, професійна підготовка, біологія, основи здоров'я, вища освіта.

Україна впроваджує нові підходи до освіти, які ґрунтуються на принципах гуманізації, гуманітаризації та піднесення загальнолюдських цінностей. Акцент робиться на вихованні майбутніх громадян як морально та духовно розвинених особистостей. Наразі особливо важливою є проблема формування майбутньої генерації, яка б мала високий рівень моральності, духовності та культури.

Державна програма «Освіта» на XXI століття визначає стратегічні кроки у реформуванні системи виховання, зосереджуючись на розвитку гуманістичної культурної свідомості та освоєнні загальнолюдських цінностей. Особлива увага приділяється усвідомленню соціально важливих аспектів вітчизняної та світової культури та бажанню примножувати їх.

Актуальність. Суспільство особливо занепокоєне дефіцитом духовності та моральності серед молоді, а також проявами соціальної апатії та споживчої ідеології. Ця проблема є особливо актуальною, оскільки саме підлітковий вік є періодом активного формування характеру, морально-духовних основ і життєвих

цінностей. Тому пошук шляхів подолання цих викликів набуває національної важливості.

Оскільки основним завданням освітньої діяльності у закладі загальної середньої освіти є формування національно свідомого та духовно багатого громадянина, проблема формування духовно-моральних цінностей у майбутніх вчителів у процесі їхньої фахової підготовки набуває особливої актуальності. Сучасні виклики соціально-економічного та політичного розвитку країни, а саме зниження рівня життя, відсутність соціальної захищеності та інші фактори, викликали духовну деградацію у молоді. Це стимулює необхідність активного виховання особистостей, які здатні протистояти викликам сучасності, таким як економічні труднощі та моральна дезорієнтація [1].

Аналіз інформаційних джерел та особливостей освітнього процесу у педагогічних закладах вищої освіти дозволяє констатувати недостатню розробленість системи педагогічного управління розвитком духовних цінностей та протиріч між теоретично окресленою метою формування цілісної особистості

професіонала і збереженням предметноцентрованої моделі професійної освіти на практиці. Виявлення цих суперечностей актуалізує проблему теоретичного і методичного забезпечення системи освіти студентів у педагогічному ЗВО як фактору формування духовної культури особистісної та педагогічної культури майбутнього фахівця-педагога. Проблема цілісного пізнання особистості знайшла відображення у науковому доробку І. Д. Бега, О. М. Леонтьєва, Б. Ф. Ломова, В. М. Мяснищева, К. К. Платонова, Л. П. Станкевича, В. І. Шинкарука.

Питання виховання духовно розвиненої цілісної особистості був закладений дослідженнями Н. Х. Олександрової, Б. Г. Ананьєва, Л. П. Буєвої, С. Л. Рубінштейна, Е. Фромма, А. Хеллера, Г. О. Балла, Б. С. Гершунського, І. А. Зязюна, Г. П. Клімової, І. М. Козловської, О. М. Олексюк, Р. О. Позінкевича, М. І. Шкіля.

Осмилення нових цілей, принципів та змісту освіти на всіх її рівнях призвело до уваги питання цілісності особистісної структури вчителя, що стало об'єктом наукових досліджень Н. В. Гузій, Н. В. Кузьміної, Л. М. Мітіної, О. Г. Мороза, О. М. Пехоти, В. О. Сластьоніна, О. І. Щербакова. Вивчення нових цілей, принципів та змісту освіти на всіх рівнях суттєво вплинуло на розробку підходів до професійної підготовки студентів у вищих педагогічних закладах, які були висвітлені в роботах вчених І. М. Богданової, Н. В. Кічук, А. Ф. Ліненко, Г. О. Нагорної, Л. І. Міщик, Л. О. Савенкової, Г. В. Троцько. У цьому контексті дослідники, такі як О. В. Бондаревська, М. М. Букач, В. М. Гриньова, Н. В. Крилова, І. П. Підласий, В. В. Радул, І. С. Якиманська, зосереджуються на розумінні педагогічної культури вчителя як складової його особистісної та професійної ідентичності. Культурологічна освіта у вищій педагогічній школі досліджується з кількох аспектів, таких як культура як об'єкт культурологічної освіти, культурологічна підготовка студентів, фахово спрямовані моделі культурологічної підготовки та методичне забезпечення культурологічної освіти. Проте, хоча ці аспекти отримали значну увагу у наукових дослідженнях та практичних досвідах викладання, теорія та практика культурологічної освіти майбутнього вчителя у вищій педагогічній школі залишаються поки що недостатньо вивченими та не включені до комплексного дослідження.

Метою статті є аналіз наукових підходів до визначення та вивчення особливостей формування духовних цінностей майбутніх вчителів біології та основ здоров'я під час навчання у закладі вищої освіти.

Методологія. Наше дослідження спирається на системний та індивідуально-орієнтований підходи, які враховують психолого-педагогічні джерела інформації та аналізують сучасний досвід впровадження експериментальної діяльності у вищі навчальні

заклади під час підготовки майбутніх спеціалістів. Ми застосовували багаторівневий системний аналіз наукових джерел, який ґрунтується на загальнонауковому, частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання. Дослідження виховання духовних цінностей у майбутніх учителів біології та основ здоров'я базується на ключових принципах теорії пізнання, таких як історизм, системність, об'єктивність, взаємозв'язок і взаємозумовленість. Також враховуються теоретичні концепції щодо організації освітнього процесу, діалектичний зв'язок між об'єктивною та суб'єктивною реальністю, єдність свідомості та діяльності в процесі формування особистості, а також важливість поєднання теорії з практикою у розумінні світу та перетворенні суспільних цінностей у нові утворення особистості.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі інноваційних підходів до виховання й навчання майбутніх педагогів у контексті сучасних вимог суспільства та наукових досліджень у галузі педагогіки та психології. Дослідження спрямоване на вивчення впливу навчально-виховного процесу на формування духовних цінностей студентів, які спеціалізуються на викладанні біології та основ здоров'я, визначення ефективних методів та засобів, що сприяють інтеграції духовних цінностей у професійну підготовку майбутніх вчителів, а також розроблення рекомендацій для підвищення якості навчання та виховання закладів вищої педагогічної освіти у цій сфері.

Ключове значення у вдосконаленні системи освіти належить вищій педагогічній школі, оскільки саме тут формуються методологічні, змістовні та технологічні параметри освіти на всіх рівнях, розвивається педагогічне мислення і професіоналізм майбутніх вчителів. Нові підходи до забезпечення фахової підготовки вчителя відображають усвідомлення фундаментальної залежності суспільних перспектив на зламі тисячоліть від якостей особистості студента закладу вищої педагогічної освіти, які закладаються його професійною освітою. Інструментальні можливості педагогічного мислення включають у себе як потенціал гуманної підтримки індивідуального розвитку дитини у освітньому середовищі, так і загрозу авторитарного нівелювання її особистісної неповторності. Тільки цілісна система гармонійно розвинутих особистісних якостей вчителя може забезпечити гуманність і толерантність у педагогічному процесі, яким він керує [2].

У сучасному контексті гуманізації освіти, якісна підготовка педагогів стає все більш важливою. Загальновідомо, що ключовим чинником соціалізації молодого покоління є інститути соціального виховання, особливо школа. Таким чином, актуальність дослідження основних аспектів соціально-педагогічної роботи вчителя закладу середньої освіти, зокрема біології та основ здоров'я, підтверджується. Зокрема,

важливо досліджувати теоретичні та методичні засади формування духовних цінностей для майбутніх педагогів за допомогою інноваційних методів та гуманістичних парадигм [2]. Також потрібно приділити увагу створенню умов для ефективної адаптації та особистісного розвитку студентів, що сприятиме розвитку духовних цінностей у школах середньої освіти. Це створить передумови для запобігання антисоціальному поведінковим виявам та сприятиме формуванню позитивної соціальної особистості шляхом мобілізації освітнього потенціалу суспільства [3].

Майбутні вчителі формують свою професійну особистість під час навчання в педагогічному вузі. Тут вони вивчають основи своєї майстерності, набувають навичок соціальної поведінки та вмінь у спілкуванні. Під час педагогічної підготовки вони формують свою особистість як майбутні вчителі, освоюючи принципи, моральні норми, ідеали та ціннісні орієнтації. На цей процес впливає вивчення таких курсів, як «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», та «Методика виховної роботи». Під час вивчення цих курсів, особливо «Загальна педагогіка» та «Методика виховної роботи», майбутні вчителі ознайомлюються з різними аспектами виховання, такими як моральне, розумове, естетичне, фізичне, трудове, національне, громадянське, правове, екологічне та духовне [4]. Це допомагає їм засвоювати принципи, моральні норми, ідеали та ціннісні орієнтації, які будуть важливими у їхній подальшій педагогічній діяльності, особливо щодо проблем цінностей та ціннісних орієнтацій.

Важливою частиною підготовки майбутніх учителів є розвиток у них навичок соціальної взаємодії та міжособистісного спілкування, що сприяє не лише розвитку духовних цінностей, але і їхньому становленню як лідерів у сфері освіти. Більшість освітньо-професійних програм надають можливість формувати не лише загальні та фахові навички, але й соціальні (soft skills), такі як: уміння працювати в команді, володіння основами міжособистісної комунікації, досвід спілкування на державній та іноземній мовах, вміння розвивати своє мовлення, застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній сфері, активна життєва позиція та розвиток лідерських якостей, здатність виробляти стратегію та тактику професійної поведінки з урахуванням інтересів колективу, навички співпраці в команді [4]. Гуртки та клуби, спрямовані на розвиток соціальних навичок, а також традиційні позааудиторні заходи, такі як посвяти у студенти, олімпіади, екскурсії та спортивні змагання, допомагають у створенні такого середовища, де студенти можуть активно розвивати свої соціальні навички. Важливим завданням сучасної педагогічної освіти у ЗВО є формування та розвиток духовних цінностей майбутнього педагога під час розвитку soft skills.

Фундаментальні та гуманітарні принципи розвитку сучасної вищої педагогічної школи ефективно реалізуються за умови включення культурологічної освіти в професійну підготовку вчителів. Ця освіта спрямована на підтримку педагогічних процесів трансляції загальнокультурного досвіду, його вкорінення в особистісному духовному світі майбутніх вчителів. Культурологічна освіта для майбутніх вчителів, яка включає нормативний культурологічний курс, сприяє засвоєнню універсальних основ загальнолюдської культури, формує цілісний погляд на світ і роль людини в ньому, сприяє розумінню культурних аспектів освітніх процесів та готовності виконувати культурні функції у роботі вчителя. Це допомагає сформувати педагогічну культуру майбутніх вчителів. Соціальне значення культурологічної освіти підкреслюється у введенні педагогічної освіти в класичні університети, що сприяє розвитку фундаментальної освіти вчителя на основі онтологічних, гностичних і аксіологічних складових культурної картини світу. Це також сприяє розвитку системного методологічного мислення та врахуванню культурної різноманітності сучасного суспільства через сприяння мультикультурному діалогу в освітніх процесах. Культурологічна освіта вищих педагогічних шкіл є важливим фактором підвищення соціального статусу вчителя як культурно освіченої особистості та ефективного професіонала [2].

У філософії акцент робиться на універсальних цінностях та ставленні людини до світу, тоді як педагогічна аксіологія розглядає як духовні, так і суспільні та матеріальні цінності, що впливають на формування особистості в цілому [5].

Використання системного підходу у процесі підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до виконання функцій освіти з метою формування духовних цінностей означало аналізування цього процесу як динамічної системи, що є частиною системи професійної підготовки майбутніх біологів. Використання системного підходу сприяло створенню цілісної моделі підготовки, виявленню її складових та їх взаємозв'язків, а також ідентифікації головних факторів та умов функціонування в змінних умовах середовища і здійсненню цілеспрямованої і систематичної корекції [6].

Системний підхід, який є одним з універсальних у педагогічних дослідженнях, дозволив отримати узгоджене та інтегроване уявлення про вивчене явище. Застосування синергетичного підходу у підготовці майбутніх вчителів біології дозволило сформулювати стратегічні цілі їхньої підготовки до виконання функцій освіти для духовного розвитку відповідно до завдань суспільного прогресу [7].

У нашому дослідженні ми розглядали процес професійної підготовки майбутніх вчителів біоло-

гії в широкому контексті соціального розвитку. Це обумовлено історичними змінами у структурі системи освіти, з'явленням освіти формування духовних цінностей молоді та усвідомленням функцій освіти з метою морального виховання, а також пошуку способів їхньої реалізації [8]. Такий підхід сприяв самоорганізації процесу професійної підготовки вчителів біології, спрямував навчальний процес на пошук ціннісних життєвих орієнтирів та розвиток особистості як активного творчого суб'єкта навчальної діяльності, що прагне до самореалізації та самовираження.

Серед способів формування духовно-моральних цінностей у майбутніх учителів під час професійної підготовки особливе місце займають активні методи і форми, такі як ситуативно-рольові ігри, соціограми, аналіз соціальних ситуацій з морально-етичним змістом, драматизації тощо. Ці методи дозволяють студентам відчувати себе в ситуаціях морального вибору та пошуку, зануритися у них психологічно та емоційно [9]. Найбільш ефективними засобами формування духовно-моральних цінностей у майбутніх учителів в процесі їхньої фахової підготовки, на нашу думку, є робота у невеликих групах, проведення дискусій, турнірів, дебатів, участь у наукових конференціях, обговорення літературних творів, розв'язання проблемних завдань, спроба відчувати образи творів мистецтва через вживання у їхні образи, а також захист проєктів їхнього майбутнього.

Отже, у сучасних умовах освіти педагогічна діяльність вчителя, зокрема в галузі біології та основ здоров'я, потребує високого рівня професійної підготовки, здатності до творчої активності та володіння професійними знаннями [10]. Важливо ефективно та вчасно застосовувати ці знання у різних ситуаціях, що дозволить вчителю здійснювати свою професійну соціально-педагогічну роботу з максимальною результативністю. Оцінюючи основні аспекти діяльності вчителя біології та основ здоров'я, ми звертаємося до вивчення умов, методів та способів проведення цієї діяльності з урахуванням її ефективності.

Соціально-педагогічна діяльність вчителя містить специфічні структурно-змістовні елементи, відповідає основним принципам та виконує визначені функції. Крім того, існує комплекс закономірностей, який лежить в основі здійснення соціально-педагогічної діяльності.

Оскільки мова йде саме про майбутніх вчителів біології, то потрібно зазначити, що один із напрямів розвитку духовно-моральної сфери особистості включає розробку та вдосконалення теорії та практики екологічної освіти майбутніх вчителів біології. Ці підходи ґрунтуються на гуманних принципах взаємодії з навколишнім середовищем та спрямовані на формування основних знань про цінності природи, отримання досвіду емоційної взаємодії з природними

об'єктами та залучення майбутніх фахівців до діяльності з охорони природи.

Для досягнення цієї мети необхідно створювати сучасні технології, моделі та системи виховання, які сприяють не лише передачі об'єктивних знань про факти та закономірності природного середовища, а й формуванню особистості зі ставленням до природи, що базується на цінностях, а також розвитку досвіду та культури екологічної діяльності. За системним підходом до виховання екологічної свідомості особистості в освітньому процесі задіяні різні чинники та механізми.

Ця ідеологія виховання знаходить своє відображення в законодавстві України з питань освіти та в програмних документах, які ставлять перед собою завдання підвищення ролі виховання та подолання загроз здоров'ю нації. Концепція екологічної освіти в Україні, зокрема, визначає необхідність навчання молодого покоління гармонійної взаємодії із навколишнім середовищем.

Висновки. Створення духовно-моральних цінностей у молоді є найзначущім завданням будь-яких навчальних установ. Сучасна Україна потребує сильного потенціалу високодуховної молоді, яка б могла активно приносити користь нашій державі. Зміни у різних сферах суспільства безпосередньо пов'язані з духовною культурою та ціннісними установками кожної особистості. Від інтересів, потреб, мотивів та важливості цінностей залежить напрямок діяльності людини. Оволодіння нашою культурною спадщиною, загальнолюдськими та невід'ємними цінностями стає надійним фундаментом для розвитку особистості. Поглиблене знайомство з ідеями та досягненнями допомагає осмислити власну життєву позицію кожного. Це сприяє позитивному сприйняттю себе, усвідомленню власної важливості та місця в життєвому потоці.

Мета вчителя полягає не лише в тому, щоб збагатити учнів різноманітними знаннями, але, перш за все, в допомозі їм у знаходженні себе у соціумі та формуванні власної духовної самосвідомості. Для досягнення цього, потрібно позбутися абстракції та відчуженості знань, забезпечити їх закорінення у соціальному та національно-культурному контексті.

Логіка і структура роботи педагога мають вийти за рамки звичайного індустріально-просвітницького способу мислення з його акцентом на розчленованому сприйнятті світу, вузькій спеціалізації та технологізації діяльності. Цілісне розуміння світу, культури та людини можливе завдяки звільненню від обмеженості предметності, зануренню аспектів педагогічної діяльності у сутність та культурний контекст.

Вимоги освітніх стандартів для майбутніх вчителів, які зазвичай формулюються у термінах «знає», «уміє», «володіє», повинні відображати соціокультурну сучасну педагогічну конструкцію, спрямовану

на адекватне відображення нової картини світу з її фундаментальними принципами антропоцентризму, гуманізму та варіативності соціально-історичних перспектив. Необхідно розуміти, що високий рівень педагогічних знань і розвиненість системи професійних якостей є ключовими факторами професіоналізму та майстерності вчителя. Проте, професійне формування майбутнього вчителя має бути розглянуте в контексті його особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Плахотник О. В. Теоретичні засади сутнісної характеристики інформаційної культури студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2004. Вип. 5. 582–586.
2. Мехед Д. Б., Мехед О. Б., Швидкий А. Л. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у мотивації навчальної діяльності студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : Планер, 2012. Вип. 31. С. 417–422.
3. Mekhed O., Nosko M. The biological and social fundamentals of healthy living of participants of the educational process. *Bioresources and Human Health*. Edited by Andrzej Krynski, Georges Kamto, Tebug, Svitlana Voloshanska. Czestochowa: Publishing House of Polonia University «Educator», 2021. 143–154.
4. Мехед О. Б. Особливості підготовки майбутніх вчителів в контексті реалізації концепції «Нова Українська Школа». *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В. 2023. С. 177–179.
5. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 49–57.
6. Мехед О. Б., Дейкун М. П. Формування духовних цінностей майбутніх медичних працівників під час навчання у ЗВО. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка. Харків : НДВП «Інтелект-Експрес-Капітал», 2023. Вип. 5. С. 168–171. DOI: 10.58962/2708-4809.WSNOS.2023.26.
7. Griban G., Mekhed O., Semeniv B., Khurtenko O., Koval V, Khliebniikova T., Skyrda T. Technology of increasing physical activity of university students. *Acta Balneologica*, 2022. 5(171), 451–456. DOI: 10.36740/ABAL202205113.
8. Мехед О. Б., Тюпіна Н. В., Третяк О. П. Актуальні питання підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я. *Проблеми і перспективи розвитку природничих наук у контексті модернізації середньої та вищої школи* : зб. мат. Всеукр. наук.-метод. Інтернет конф. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. С. 85–87.
9. Мехед Д. Б., Мехед О. Б. Оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах дистанційної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету* : зб. Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2014. Вип. 120. Серія : педагогічні науки. С. 83–86.
10. Griban G., Kudin S, Zhara H., Kuzhelnyi A., Mazur T., Nosko Y., Mekhed O. Formation and Preservation of Students' Mental Health in the Process of Studying at Pedagogical Universities *Acta Balneologica*, 2023. 1 (173). 55-61 doi: 10.36740/ABAL202301110.

FORMATION of SPIRITUAL VALUES of FUTURE TEACHERS of BIOLOGY and FUNDAMENTALS of HEALTH DURING EDUCATION at an INSTITUTION of HIGHER EDUCATION

Mekhed Olha Borysivna

doctor of pedagogical sciences, professor, head of the biology department
Chernihiv Collegium National University named after T.G. Shevchenko, Chernihiv, Ukraine

The article examines the actual problem of spiritual values formation among future teachers of biology and the basics of health during their training in institutions of higher education. The main emphasis is placed on how educational institutes can contribute to the development of personal qualities, moral values and professional competences of future teachers. The article analyzes various approaches and methods used in the educational process in order to educate students in tolerance, responsibility, culture of thinking and ethical principles. In particular, the methods of active learning, interactive forms of work, application of game technologies and pedagogical innovations for the formation of these values among students are considered. The article also sheds light on the role of teachers in this process and their interaction with students to stimulate their self-development and inner growth. The importance of a positive pedagogical example and relationships in the educational environment for the successful formation of spiritual values is emphasized. The use of a systemic approach in the process of training future teachers of biology and the basics of health to perform the functions of education for the purpose of forming spiritual values meant analyzing this process as a dynamic system that is part of the system of professional training of future biologists. The use of a systemic approach contributed to the creation of a holistic training model, the identification of its components and their interrelationships, as well as the identification of the main factors and conditions of functioning in changing environmental conditions and the implementation of purposeful and systematic correction. The systematic approach, which is one of the universal ones in pedagogical research, made it possible to obtain a coherent and integrated view of the studied phenomenon. The use of a synergistic approach in the training of future biology teachers made it possible to formulate the strategic goals of their training to fulfill the functions of education for spiritual development in accordance with the tasks of social progress. The creation of spiritual and moral values in young people is the most important task of any educational institution. Modern Ukraine needs a strong potential of highly spiritual youth who could actively benefit our state. Changes in various spheres of society are directly related to the spiritual culture and values of each individual. The direction of a person's activity depends on interests, needs, motives and the importance of values. A holistic understanding of the world, culture and man is possible thanks to freedom from the limitations of objectivity, immersion of aspects of pedagogical activity in the essence and cultural context. The requirements of educational standards for future teachers should reflect the socio-cultural modern pedagogical construction aimed at adequately

на адекватне відображення нової картини світу з її фундаментальними принципами антропоцентризму, гуманізму та варіативності соціально-історичних перспектив. Необхідно розуміти, що високий рівень педагогічних знань і розвиненість системи професійних якостей є ключовими факторами професіоналізму та майстерності вчителя. Проте, професійне формування майбутнього вчителя має бути розглянуте в контексті його особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Плахотник О. В. Теоретичні засади сутнісної характеристики інформаційної культури студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2004. Вип. 5. 582–586.
2. Мехед Д. Б., Мехед О. Б., Швидкий А. Л. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у мотивації навчальної діяльності студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : Планер, 2012. Вип. 31. С. 417–422.
3. Mekhed O., Nosko M. The biological and social fundamentals of healthy living of participants of the educational process. *Bioresources and Human Health*. Edited by Andrzej Krynski, Georges Kamto, Tebug, Svitlana Voloshanska. Czestochowa: Publishing House of Polonia University «Educator», 2021. 143–154.
4. Мехед О. Б. Особливості підготовки майбутніх вчителів в контексті реалізації концепції «Нова Українська Школа». *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В. 2023. С. 177–179.
5. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 49–57.
6. Мехед О. Б., Дейкун М. П. Формування духовних цінностей майбутніх медичних працівників під час навчання у ЗВО. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка. Харків : НДВП «Інтелект-Експрес-Капітал», 2023. Вип. 5. С. 168–171. DOI: 10.58962/2708-4809.WSNOS.2023.26.
7. Griban G., Mekhed O., Semeniv B., Khurtenko O., Koval V, Khliebniikova T., Skyrda T. Technology of increasing physical activity of university students. *Acta Balneologica*, 2022. 5(171), 451–456. DOI: 10.36740/ABAL202205113.
8. Мехед О. Б., Тюпіна Н. В., Третяк О. П. Актуальні питання підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я. *Проблеми і перспективи розвитку природничих наук у контексті модернізації середньої та вищої школи* : зб. мат. Всеукр. наук.-метод. Інтернет конф. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. С. 85–87.
9. Мехед Д. Б., Мехед О. Б. Оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах дистанційної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету* : зб. Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2014. Вип. 120. Серія : педагогічні науки. С. 83–86.
10. Griban G., Kudin S, Zhara H., Kuzhelnyi A., Mazur T., Nosko Y., Mekhed O. Formation and Preservation of Students' Mental Health in the Process of Studying at Pedagogical Universities *Acta Balneologica*, 2023. 1 (173). 55-61 doi: 10.36740/ABAL202301110.

FORMATION of SPIRITUAL VALUES of FUTURE TEACHERS of BIOLOGY and FUNDAMENTALS of HEALTH DURING EDUCATION at an INSTITUTION of HIGHER EDUCATION

Mekhed Olha Borysivna

doctor of pedagogical sciences, professor, head of the biology department
Chernihiv Collegium National University named after T.G. Shevchenko, Chernihiv, Ukraine

The article examines the actual problem of spiritual values formation among future teachers of biology and the basics of health during their training in institutions of higher education. The main emphasis is placed on how educational institutes can contribute to the development of personal qualities, moral values and professional competences of future teachers. The article analyzes various approaches and methods used in the educational process in order to educate students in tolerance, responsibility, culture of thinking and ethical principles. In particular, the methods of active learning, interactive forms of work, application of game technologies and pedagogical innovations for the formation of these values among students are considered. The article also sheds light on the role of teachers in this process and their interaction with students to stimulate their self-development and inner growth. The importance of a positive pedagogical example and relationships in the educational environment for the successful formation of spiritual values is emphasized. The use of a systemic approach in the process of training future teachers of biology and the basics of health to perform the functions of education for the purpose of forming spiritual values meant analyzing this process as a dynamic system that is part of the system of professional training of future biologists. The use of a systemic approach contributed to the creation of a holistic training model, the identification of its components and their interrelationships, as well as the identification of the main factors and conditions of functioning in changing environmental conditions and the implementation of purposeful and systematic correction. The systematic approach, which is one of the universal ones in pedagogical research, made it possible to obtain a coherent and integrated view of the studied phenomenon. The use of a synergistic approach in the training of future biology teachers made it possible to formulate the strategic goals of their training to fulfill the functions of education for spiritual development in accordance with the tasks of social progress. The creation of spiritual and moral values in young people is the most important task of any educational institution. Modern Ukraine needs a strong potential of highly spiritual youth who could actively benefit our state. Changes in various spheres of society are directly related to the spiritual culture and values of each individual. The direction of a person's activity depends on interests, needs, motives and the importance of values. A holistic understanding of the world, culture and man is possible thanks to freedom from the limitations of objectivity, immersion of aspects of pedagogical activity in the essence and cultural context. The requirements of educational standards for future teachers should reflect the socio-cultural modern pedagogical construction aimed at adequately

reflecting the new picture of the world with its fundamental principles of anthropocentrism, humanism and the variability of socio-historical perspectives. It is necessary to understand that the high level of pedagogical knowledge and the development of the system of professional qualities are key factors of the professionalism and mastery of the teacher. However, the professional formation of the future teacher should be considered in the context of his personal development.

Keywords: *spiritual values, upbringing, future teachers, education, professional training, biology, basics of health, higher education.*

Ukraine is implementing new approaches to education based on the principles of humanization, humanitarianism, and the promotion of universal values. The emphasis is on educating future citizens as morally and spiritually developed individuals. Currently, the problem of forming a future generation that would have a high level of morality, spirituality and culture is particularly important.

The State Program “Education for the 21st Century” defines strategic steps in reforming the upbringing system, focusing on the development of humanistic cultural consciousness and the mastery of universal values. Particular attention is paid to the realization of socially important aspects of national and world culture and the desire to multiply them.

Relevance. Society is particularly concerned about the lack of spirituality and morality among young people, as well as manifestations of social apathy and consumer ideology. This problem is particularly urgent because adolescence is a period of active formation of character, moral and spiritual foundations, and life values. Therefore, finding ways to overcome these challenges is of national importance.

Since the main task of educational activity in general secondary education is to form a nationally conscious and spiritually rich citizen, the problem of forming spiritual and moral values in future teachers in the process of their professional training is of particular relevance. The current challenges of the country’s socio-economic and political development, namely the decline in living standards, lack of social security, and other factors, have caused spiritual degradation among young people. This stimulates the need for active education of individuals who are able to withstand the challenges of our time, such as economic difficulties and moral disorientation [1].

The analysis of information sources and features of the educational process in pedagogical institutions of higher education allows us to state the insufficient development of the system of pedagogical management of the development of spiritual values and the contradictions between the theoretically outlined goal of forming a holistic personality of a professional and the preservation of the subject-centered model of vocational education in practice. The identification of these contradictions actualizes the problem of theoretical and methodological support of the system of student education in a pedagogical university as a factor in the formation of the spiritual culture of the personal and pedagogical culture of a future specialist teacher. The problem of holistic cognition of personality is reflected in the scientific work of I. D. Bekh,

A. M. Leontiev, B. F. Lomov, V. M. Myasishchev, K. K. Platonov, L. P. Stankevich, V. I. Shinkaruk.

The issue of educating a spiritually developed integral personality was laid down by the studies of N. H. Aleksandrova, B. G. Ananiev, L. P. Buyeva, S. L. Rubinstein, E. Fromm, A. Heller, G. O. Ball, B. S. Gershunsky, I. A. Zyazyun, G. P. Klimova, I. M. Kozlovska, O. M. Oleksiuk, R. O. Pozinkevich, M. I. Shkil.

Understanding the new goals, principles and content of education at all levels has led to attention to the issue of the integrity of the teacher’s personal structure, which has become the object of scientific research by N. V. Huziy, N. V. Kuzmina, L. M. Mitina, O. G. Moroz, O. M. Pekhota, V. O. Slastenin, O. I. Shcherbakov. The study of new goals, principles and content of education at all levels has significantly influenced the development of approaches to the professional training of students in higher education institutions, which were highlighted in the works of scientists I. M. Bogdanova, N. V. Kichuk, A. F. Linenko, H. O. Nagorna, L. I. Mishchuk, L. O. Savenkova, H. V. Trotsko. In this context, researchers such as O. V. Bondarevska, M. M. Bukach, V. M. Hryniova, N. V. Krylova, I. P. Pidlasyi, V. V. Radul, and I. Yakimanska focus on understanding the teacher’s pedagogical culture as a component of his or her personal and professional identity. Cultural education in higher pedagogical school is studied from several aspects, such as culture as an object of cultural education, cultural training of students, professionally oriented models of cultural training and methodological support of cultural education. However, although these aspects have received considerable attention in scientific research and practical teaching experience, the theory and practice of cultural education of future teachers in higher pedagogical schools remain insufficiently studied and are not included in a comprehensive study.

The purpose of the article is to analyze scientific approaches to defining and studying the peculiarities of the formation of spiritual values of future teachers of biology and health basics during their studies at a higher education institution.

Methodology. Our study is based on systemic and individual-oriented approaches that take into account psychological and pedagogical sources of information and analyze the current experience of introducing experimental activities in higher education institutions in the training of future specialists. We used a multi-level systematic analysis of scientific sources based on general scientific, partial scientific and specific scientific levels

of knowledge. The study of the upbringing of spiritual values in future teachers of biology and health basics is based on the key principles of the theory of knowledge, such as historicism, systematicity, objectivity, interconnection and interdependence. It also takes into account theoretical concepts on the organization of the educational process, the dialectical relationship between objective and subjective reality, the unity of consciousness and activity in the process of personality formation, as well as the importance of combining theory with practice in understanding the world and transforming social values into new personality formations.

The scientific novelty of the study lies in the analysis of innovative approaches to the education and training of future teachers in the context of modern requirements of society and scientific research in the field of pedagogy and psychology. The study is aimed at examining the impact of the educational process on the formation of spiritual values of students specializing in teaching biology and health basics, identifying effective methods and tools that promote the integration of spiritual values in the professional training of future teachers, and developing recommendations for improving the quality of education and training of higher education institutions in this area.

The key to improving the education system belongs to the higher pedagogical school, since it is here that the methodological, content and technological parameters of education at all levels are formed, and the pedagogical thinking and professionalism of future teachers are developed. New approaches to providing professional teacher training reflect the awareness of the fundamental dependence of social perspectives at the turn of the millennium on the personality qualities of a student of a higher pedagogical education institution, which are laid down by his or her professional education. The instrumental possibilities of pedagogical thinking include both the potential of humane support for the individual development of a child in the educational environment and the threat of authoritarian leveling of his or her personal uniqueness. Only a holistic system of harmoniously developed personal qualities of a teacher can ensure humanity and tolerance in the pedagogical process he or she manages [2].

In the modern context of the humanization of education, quality teacher training is becoming increasingly important. It is well known that the key factor in the socialization of the younger generation is social education institutions, especially schools. Thus, the relevance of studying the main aspects of the social and pedagogical work of secondary school teachers, in particular biology and health basics, is confirmed. In particular, it is important to study the theoretical and methodological foundations of the formation of spiritual values for future teachers using innovative methods and humanistic paradigms [2]. It is also necessary to pay attention to creating conditions for effective adaptation and personal development of students, which

will contribute to the development of spiritual values in secondary schools. This will create the preconditions for preventing anti-social behavioral manifestations and contribute to the formation of a positive social personality by mobilizing the educational potential of society [3].

Future teachers form their professional identity while studying at a pedagogical university. Here they learn the basics of their skills, acquire social behavior and communication skills. During their pedagogical training, they form their personality as future teachers by mastering principles, moral norms, ideals, and value orientations. This process is influenced by the study of such courses as General Pedagogy, History of Pedagogy, and Methods of Educational Work. While studying these courses, especially “General Pedagogy” and “Methods of Upbringing Work,” future teachers are introduced to various aspects of education, such as moral, mental, aesthetic, physical, labor, national, civil, legal, environmental, and spiritual [4]. This helps them to learn principles, moral norms, ideals and value orientations that will be important in their future teaching activities, especially in relation to the problems of values and value orientations.

An important part of the training of future teachers is the development of their social interaction and interpersonal communication skills, which contributes not only to the development of spiritual values but also to their formation as leaders in education. Most educational and professional programs provide an opportunity to develop not only general and professional skills, but also social skills, such as the ability to work in a team, mastery of the basics of interpersonal communication, experience in communicating in the state and foreign languages, the ability to develop their speech, apply information and communication technologies in the professional sphere, an active life position and development of leadership skills, the ability to develop a strategy and tactics of professional behavior taking into account the interests of the team, skills of cooperation in a team. Circles and clubs aimed at developing social skills, as well as traditional extracurricular activities such as student initiation, Olympiads, excursions and sports competitions, help create an environment where students can actively develop their social skills. An important task of modern teacher education in higher education institutions is to form and develop the spiritual values of the future teacher while developing soft skills.

The fundamental and humanitarian principles of the development of a modern higher pedagogical school are effectively realized if cultural education is included in the professional training of teachers. This education is aimed at supporting the pedagogical processes of transmitting general cultural experience, its rooting in the personal spiritual world of future teachers. Cultural education for future teachers, which includes a normative cultural course, promotes the assimilation of the universal foundations of universal culture, forms a holistic view of the

world and the role of man in it, promotes understanding of the cultural aspects of educational processes and readiness to perform cultural functions in the work of a teacher. It helps to shape the pedagogical culture of future teachers. The social importance of cultural education is emphasized in the introduction of pedagogical education in classical universities, which contributes to the development of fundamental teacher education based on the ontological, gnostic and axiological components of the cultural worldview. It also contributes to the development of systematic methodological thinking and consideration of the cultural diversity of modern society through the promotion of multicultural dialogue in educational processes. Cultural education in higher pedagogical schools is an important factor in raising the social status of a teacher as a culturally educated person and an effective professional [2].

In philosophy, the emphasis is on universal values and human attitudes to the world, while pedagogical axiology considers both spiritual, social and material values that influence the formation of the individual as a whole [5].

The use of a systematic approach in the process of training future teachers of biology and health basics to perform the functions of education for the formation of spiritual values meant analyzing this process as a dynamic system that is part of the system of professional training of future biologists. The use of a systematic approach contributed to the creation of a holistic model of training, the identification of its components and their interrelationships, as well as the identification of the main factors and conditions of functioning in changing environmental conditions and the implementation of targeted and systematic correction [6].

The systematic approach, which is one of the universal ones in pedagogical research, allowed us to obtain a coherent and integrated view of the phenomenon under study. The use of a synergistic approach in the training of future biology teachers allowed us to formulate strategic goals for their preparation to perform the functions of education for spiritual development in accordance with the tasks of social progress [7].

In our study, we considered the process of professional training of future biology teachers in the broader context of social development. This is due to historical changes in the structure of the education system, the emergence of education for the formation of spiritual values of young people and the awareness of the functions of education for moral education, as well as the search for ways to implement them [8]. This approach contributed to the self-organization of the process of professional training of biology teachers, directed the educational process to the search for valuable life guidelines and the development of the individual as an active creative subject of educational activity, striving for self-realization and self-expression.

Among the ways of forming spiritual and moral values in future teachers during professional training, a special place is occupied by active methods and forms, such as situational role-playing games, sociograms, analysis of social situations with moral and ethical content, dramatizations, etc. These methods allow students to feel themselves in situations of moral choice and search, to immerse themselves in them psychologically and emotionally [9]. In our opinion, the most effective means of forming spiritual and moral values in future teachers in the process of their professional training are working in small groups, holding discussions, tournaments, debates, participating in scientific conferences, discussing literary works, solving problematic tasks, trying to feel the images of works of art by getting into their characters, and defending projects of their future.

Thus, in modern educational conditions, a teacher's pedagogical activity, in particular in the field of biology and health basics, requires a high level of professional training, the ability to be creative and possess professional knowledge [10]. It is important to apply this knowledge effectively and in a timely manner in different situations, which will allow the teacher to carry out his/her professional social and pedagogical work with maximum efficiency. Evaluating the main aspects of the activity of a teacher of biology and health basics, we turn to the study of conditions, methods and ways of conducting this activity, taking into account its effectiveness.

The social and pedagogical activity of a teacher contains specific structural and substantive elements, meets the basic principles and performs certain functions. In addition, there is a set of laws that underlies the implementation of social and pedagogical activities.

Since we are talking about future biology teachers, it should be noted that one of the directions of development of the spiritual and moral sphere of personality includes the development and improvement of the theory and practice of environmental education of future biology teachers. These approaches are based on humane principles of interaction with the environment and are aimed at forming basic knowledge about the values of nature, gaining experience of emotional interaction with natural objects and involving future specialists in nature conservation activities.

To achieve this goal, it is necessary to create modern technologies, models, and education systems that contribute not only to the transfer of objective knowledge about the facts and patterns of the natural environment, but also to the formation of a personality with a value-based attitude to nature, as well as the development of experience and culture of environmental activities. According to the systematic approach to the education of environmental awareness, various factors and mechanisms are involved in the educational process.

This ideology of education is reflected in Ukrainian legislation on education and in program documents that

aim to increase the role of education and overcome threats to the nation's health. The concept of environmental education in Ukraine, in particular, defines the need to teach the younger generation to interact harmoniously with the environment.

Conclusions. Creating spiritual and moral values in young people is the most important task of any educational institution. Modern Ukraine needs a strong potential of highly spiritual youth who could actively benefit our country. Changes in various spheres of society are directly related to the spiritual culture and values of each individual. The direction of human activity depends on the interests, needs, motives, and importance of values. Mastering our cultural heritage, universal and inalienable values becomes a reliable foundation for personal development. An in-depth acquaintance with ideas and achievements helps to comprehend one's own life position. This contributes to a positive perception of oneself, an awareness of one's own importance and place in the flow of life.

The teacher's goal is not only to enrich students with a variety of knowledge, but, above all, to help them find themselves in society and form their own spiritual identity. To achieve this, it is necessary to get rid of the abstraction and alienation of knowledge, to ensure its rooting in the social and national-cultural context.

The logic and structure of the teacher's work should go beyond the usual industrial and educational way of thinking with its emphasis on a fragmented perception of the world, narrow specialization and technologicalization of activities. A holistic understanding of the world, culture, and human beings is possible through liberation from the limitations of subject matter, immersion of aspects of pedagogical activity in the essence and cultural context.

The requirements of educational standards for future teachers, which are usually formulated in terms of "knows", "can", "has", should reflect the socio-cultural modern pedagogical construct aimed at adequately reflecting the new picture of the world with its fundamental principles of anthropocentrism, humanism and the variability of socio-historical perspectives. It is necessary to understand that a high level of pedagogical knowledge and a developed system of professional qualities are key factors in the professionalism and skill of a teacher. However, the professional formation of a future teacher should be considered in the context of his or her personal development.

List of references

1. Plakhotnik O.V. Theoretical foundations of the essential characteristics of students' information culture. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. 2004. Issue 5. 582-586.
2. Mehed D.B., Mehed O.B., Shvydkyi A.L. The role of information and communication technologies in motivating students' learning activities. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: a collection of scientific papers: Planer, 2012. Issue 31, pp. 417-422.
3. Mekhed O., Nosko M. The biological and social fundamentals of healthy living of participants of the educational process. Bioresources and Human Health. Edited by Andrzej Krynski, Georges Kamto Tebug, Svitlana Voloshanska. Czestochowa: Publishing House of Polonia University "Educator", 2021. 143-154.
4. Mekhed O.B. Features of training future teachers in the context of the implementation of the New Ukrainian School concept. Development of professional skills of a teacher in the conditions of a new socio-cultural reality: a collection of materials. VI International scientific and practical conference. Ternopil: FOP Osadtsa Y. V. 2023. P. 177-179.
5. Boryshevskiy M. Y. Spiritual values as a determinant of personal development and self-development. Pedagogy and psychology. 2008. № 2. C. 49-57.
6. Mekhed O.B., Deykun M.P. Formation of spiritual values of future medical workers during their studies in higher education. Spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the XXI century: a international periodical collection of scientific papers / edited by V. P. Babych, O. M. Khvostychenko. Kharkiv: SPE "Intellect-Express-Capital", 2023. Issue 5, pp. 168-171. DOI: 10.58962/2708-4809.WSNOS.2023.26.
7. Grihan G., Mekhed O., Semeniv B., Khurtenko O., Koval V., Khliebniukova T., Skyryda T. Technology of increasing physical activity of university students. Acta Balneologica, 2022. 5(171), 451-456. DOI: 10.36740/ABAL202205113.
8. Mekhed O.B., Tyupina N.V., Tretiak O.P. Topical issues of training future teachers of biology and health basics. Problems and prospects of development of natural sciences in the context of modernization of secondary and higher education: a collection of materials. All-Ukrainian scientific and methodical conference. Internet conf. Odesa: I. I. Mechnikov Odesa National University, 2019. P. 85-87.
9. Mehed D.B., Mehed O.B. Assessment of students' learning achievements in distance education. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University: Chernihiv: Chernihiv National Pedagogical University, 2014. Issue 120. Series: pedagogical sciences. P. 83-86.
10. Grihan G., Kudin S., Zhara H., Kuzhelnyi A., Mazur T., Nosko Y., Mekhed O. Formation and Preservation of Students' Mental Health in the Process of Studying at Pedagogical Universities Acta Balneologica, 2023. 1 (173). 55-61 doi: 10.36740/ABAL202301110.